

29 січня
День пам'яті
«Герої Крут»

Битва під Крутами — бій 16 (29) січня 1918 року на залізничній станції поблизу селища Крути за 130 кілометрів на північний-схід від Києва: бій тривав годин із 5 між 4-тисячною більшовицькою армією Михайла Муравйова та 300-ми національно-свідомими київськими студентами, що захищали підступи до Києва.

На похороні у Києві біля Аскольдової могили президент Михайло Грушевський назвав юнаків, які загинули в нерівній боротьбі, героями, а поет Павло Тичина присвятив героїчному вчинку вірш.

Предісторія

Проголошення суверенної Української Народної Республіки викликало значний міжнародний резонанс. Її визнали в 1918 році: Румунія, Франція, Великобританія, США, Німеччина, Австро-Угорщина, Болгарія, Туреччина, Японія, Китай, Португалія, Данія, Греція, Норвегія, Ірак, Іспанія, Фінляндія, Польща, Швеція, Швейцарія та інші; у 1919 році - Угорщина, Чехословаччина, Ватикан, Голландія, Італія тощо», крім Радянської Росії

Неоголошена війна Радянської Росії проти УНР розпочалася в половині грудня 1917 року, а з проголошенням Четвертим універсалом незалежності України Центральною Радою УНР, 22 січня 1918 року країна опинилася у фактичному стані війни з більшовицькою Росією.

«Маніфестом до українського народу» Володимир Ленін дав зрозуміти, що Радянська Росія не змириться з існуванням незалежної України, — та що більшовики передбачали поширення революції і на терени України. 12 грудня 1917 року Всеукраїнський з'їзд Рад у Харкові проголосив Україну радянською республікою і вже в половині грудня надходила військова і інша допомога більшовицьким силам в Україні.

Під командуванням Антонова-Овсієнка 20 тисяч більшовицьких загонів прямували на схід України, а з північного сходу наступав загін Михайла Муравйова. Незважаючи на те, що загін звано Східним фронтом, він складався із більш шести тисяч чоловік, переважно московських і петроградських червоногвардійців та матросів Балтійського флоту. З кінцем грудня 1917 року радянську владу вже було встановлено у Харківській, Катеринославській та Полтавській губерніях. На черзі був Київ.

Загальне командування операцією по здобуттю столиці здійснював Михайло Муравйов; більшовицьке угруповання під його особистим керівництвом нараховувало до 6 тис. чоловік, мало кулемети і артилерію. Наступ на місто більшовицькі війська вели двома групами: одна по залізниці Харків-Полтава-Київ, друга у напрямі Курськ-Бахмач-Київ.

Хід бою

Не наважуючись зустріти ворога у Бахмачі, де перебувало до 2 тис. по-більшовицькому налаштованих робітників, Аверкій Гончаренко наказав відступити до залізничної станції Крути і зайняти оборону. Туди вони дісталися вже 28 січня 1918 р. Позиції, розташовані за кілька сотень метрів від самої станції, були непогано підготовлені для бою. На правому фланзі вони мали штучну перешкоду — насип залізничної колії, на лівому — студентська сотня в складі вже наявного там загону почала риття окопів і спорудження земляних укріплень.

Командувач загону в Бахмачі Аверкій Гончаренко мав у своєму розпорядженні 4 сотні бійців, переважно студентів та юнкерів. Студентський курінь був поділений на чотири чоти (взводи) по 28-30 чол. Три з них зайняли позиції в окопах, четверта, що складалася з наймолодших та тих, хто не вмів стріляти, перебувала у резерві.

Наступного ранку 29 січня 1918 р., близько 9 години ранку розпочався наступ.

Бій тривав більше 5 годин, українці відбили кілька атак, під час яких зазнали значних втрат.

Тим часом, за свідченням очевидців, у студентів та юнкерів почали кінчатися набої і скінчилися снаряди для гармати. Наступаючі загони більшовиків почали обходити позиції обороняючих з лівого флангу — настала небезпека оточення і юнкери зі студентами почали відхід в напрямку Києва.

Командир студентської сотні сотник Омельченко вирішив спочатку багнетною атакою відбити ворога, а вже потім відступати. Атака виявилася невдалою, адже юнакам протистояли професійні вояки. Сотня понесла втрати, загинув і сам Омельченко. Допомога резерву не дала більшовикам оточити та знищити студентів. Забравши вбитих і поранених, українське військо відходило до ешелону. Росіяни, або не хотіли, або, швидше за все, не могли наздогнати основні сили і продовжувати наступ на Київ того ж дня — залізницю заздалегідь розібрали ще в Крутах.

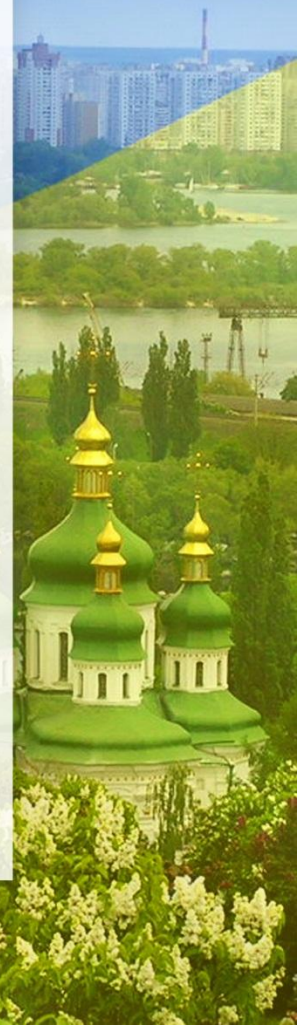

Коли близько 17 години зібралися усі українські підрозділи, виявилось, що не вистачає однієї чоти студентів, що стояла найближче до станції: у сум'ятті бою в полон потрапив розвідувальний взвод (близько 30 чоловік).

Відступаючи у сутінках, студенти втратили орієнтир та вийшли прямо на станцію Крути, вже зайняту червоногвардійцями. Один із більшовицьких командирів Єгор Попов втратив рівновагу, коли дізнався, що втрати склали не менше 300 чоловік.

Щоби якось їх компенсувати, він наказав ліквідувати полонених.

За свідченнями очевидців. з 27 студентів спочатку знущалися, а потім розстріляли.

Учень 7-го класу Пипський перед розстрілом перший почав співати «Ще не вмерла Україна» і всі інші студенти підтримали спів.

Після розстрілу місцевим жителям деякий час забороняли ховати тіла померлих.

Трагічна загибель студентського куреня під Крутами стала символом патріотизму і жертовності у боротьбі за незалежну Україну.

Десятиліттями історія бою або замовчувалась, або обростала міфами і вигадками, як в закордонній, так і у вітчизняній історіографії. Лише згодом, у 2006 році на місці бою встановлено пам'ятник і у 80-ті роковини бою монетним двором випущено в обіг пам'ятну гривню.

Символічна могила і дерев'яний хрест крутян на Аскольдовій могилі у Києві

*Меморіал битви під Крутами
1918 р.
(автор Анатолій Гайдамака,
2006 р.)*

«Пам'яті тридцяти»

На Аскольдовій могилі
Поховали їх —
Тридцять мучнів-українців,
Славних молодих...
На Аскольдовій могилі
Український цвіт! —
По кривавій по дорозі
Нам іти у світ.
На кого посміла знятись
Зрадника рука?
Квітне сонце, — грає вітер
І Дніпро-ріка...
На кого завзявся Каїн?
Боже, покарай!
Понад все вони любили
Свій коханий край.
Вмерли в Новім Заповіті
З славою святих.
На Аскольдовій Могилі
Поховали їх.

Павло Тичина, 1918 рік

